

*Палінчак Микола Михайлович,
Довганич Наталія Миколаївна*

ЛІКВІДАЦІЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У СХІДНІЙ СЛОВАЧЧИНІ

У даній статті розглядається процес ліквідації греко-католицької церкви у Східній Словаччині як частина глобального плану уряду СРСР спрямованого на утвердження його впливу в післявоєнній Європі та світі.

Після визволення від фашизму перед Чехословаччиною відкривалися два можливі шляхи розвитку. Перший шлях - орієнтація на західні демократії, входження до системи міжнародних відносин західних країн. Очолювали цей рух президент Е. Бенеш та міністр закордонних справ Я.Масарик.

Другий шлях - орієнтація на Радянський Союз, будівництво соціалізму, відмова від приєднання Чехословаччини до плану Маршала, встановлення планового ведення господарства [2, С.6-7.].

У період 1945-1948 рр. завдяки присутності військових частин радянської армії головною політичною силою Чехословаччини стала комуністична партія на чолі з К. Готвальдом. Радянська присутність дала можливість комуністам республіки вже у квітні 1946 року на виборах здобути 38% голосів.

Поряд з соціально-економічними проблемами комуністи повинні були вирішувати і державно-церковні відносини. Своє ставлення до церкви комуністи розкрили на VIII з'їзді у березні 1946 року. Як завжди, у теоретичних документах комуністи гарантували принцип забезпечення свободи совісті та віросповідання. В політичній практиці все було навпаки. Розгорнулася атеїстична пропаганда. При призначенні на посади перевагу мали активісти Союзу безвірників, які ініціювали рух за відокремлення церкви від держави.

Органи внутрішніх справ Чехословаччини розпустили всі словацькі католицькі організації. Перестали існувати і "скомпрометовані" християнські профспілки. Їх поглинув єдиний Революційний профспілковий рух.

У Східній Словаччині найбільше постраждали греко-католики, В 1945 році до греко-католицької церкви у Чехословаччині належало 305 645 вірників [1. С. 37]. Головною лінією політичної орієнтації греко-католиків під керівництвом єпископа П. Гойдича стала демократична партія. У своїх виступах перед вірниками єпископ закликав на виборах 1946 року голосувати за демократичну партію. Саме завдяки греко-католикам у пряшівському та кошицькому округах названа партія отримала високий відсоток голосів виборців. У пряшівському окрузі демократична партія отримала 68.12%, а комуністична партія Словаччини 22,84%; у кошицькому - відповідно 72.55% і 18.96%. Ці результати комуністи не пробачили греко-католикам.

Представники комуністичної партії мали на меті за всяку ціну переорієнтувати греко-католиків на православні центри. Міністр юстиції А.Чепічка заявив: "Католицька церква співпрацює з розвідувальними службами наших ворогів." Ці "аргументи" стали доказом необхідності ліквідації греко-католицької церкви.

В результаті перевороту 1948 року комуністична партія взяла владу у свої руки. Почалось будівництво соціалізму за інструкціями з Радянського Союзу. Було проведено повну націоналізацію та аграрну реформу, прийнято нову конституцію. Президент Е. Бенеш подав у відставку. Правлячою партією стала комуністична партія Чехосло-ваччини на чолі з К.Готвальдом. Еталоном, до якого прагнули комуністи, стала країна рад. Радянські консультанти охопили всі сфери суспільно-політичного життя.

Комуністи вивчали різні варіанти тактики, щоб застосувати проти церкви, яка була компактним, добре організованим цілим. 9 червня 1948 року на зборах Центрального комітету партії К. Готвальд застерівав від ілюзій щодо позиції церкви. На його думку, церква в майбутньому стане основою реакції, яка під прикриттям релігії буде розгортати антидержавну діяльність. 'Я вважаю, - заявив К. Готвальд, що ми повинні взяти курс на відвернення католицької церкви від Ватикану. Ми не хочемо вести ніякі спори відносно ритуалу, просто геть від Риму, в напрямі до національної церкви. Це завдання є дуже складним, необхідно нейтралізувати церкву і взяти її в свої руки, щоб вона служила новій владі" [6. С. 51].

Довгострокову концепцію ліквідації католицької та греко-католицької церков обґрунтували Готваздь, Сланські та Чепічка. Перший етап до наміченої мети "характеризували чотири завдання: переконати віруючих у позитивному ставленні влади до релігії та церкви; показувати церковну ієрархію як прислужників чужоземної влади - Ватикану; підготувати закони, які б забезпечували державний контроль за церквою та притягували до кримінальної відповідальності за будь-яку спробу зловживання релігією

проти державної політики. Другий етап включав в себе ізоляцію церковної ієрархії та створення нового представника чеського та словацького католицизму - Союзу чеських та Союзу словацьких католиків (з віруючих і священослужителів-авт.), з якими влада розмовляла б як з представниками церкви. На третьому' етапі планувалося відокремлення від Рима в такий спосіб: Союзи проголошують католицьку церкву національною, незалежною від Рима, одержують її маєтки та забезпечують посвячення своїх священників.

Наміри та зміст концепції обговорювалися на зборах Інформаційного бюро комуністичних партій у червні 1948 року з радянською делегацією, до складу якої входили: Жданов. Маленков та Суслов. "Вони побажали нам, щоб всі ці наміри здійснилися". - доповідав Сланські своєму керівництву [6, С. 55].

Радянський Союз став прикладом у ліквідації греко-католицької церкви, яку, як "праву руку Ватикану". 1946 року в Галичині, а 1949 року на Закарпатті було ліквідовано. 344 священники в Галичині і 215 на Закарпатті було засуджено на 25 років позбавлення волі тільки за те, що вони не відмовились від своєї віри [5, С. 146]. А єпископа Т. Ромжу фізично знищили.

Весною 1949 року антицерковна політика комуністичної влади в Чехословаччині ще більше загострюється. 24 квітня 1949 року була створена нова церковна комісія з широкими повноваженнями для впровадження нової політики в країні стосовно церкви. До складу комісії увійшли шість членів:

В. Чіроку — заступник голови у ряду;

З. Фірлінгер - заступник голови уряду:

А. Чепічка - міністр юстиції;

В. Клементіс - міністр закордонних справ;

В. Копетські - міністр інформації;

З. Неєдлі - міністр шкільництва;

Я. Гендріх - завідувач культурно- пропагандистським відділом [6. С. 60]. Головним завданням комісії стало впровадження " радянською досвіду".

Служба безпеки Чехословаччини, яка була під контролем комуністів, робила все. щоб активних греко-католицьких священників нейтралізувати. За допомогу втікачам-бандерівцям у грудні 1948 року священники П. Гучка та Г. Бураніч були засуджені до 15 років позбавлення волі. Священників-втікачів передали до Радянського Союзу, де ті були засуджені [7. С. 268].

Як і в Радянському Союзі, органи влади Чехословаччини відмовляються реєструвати греко-католицьку церкву як таку, що є ворожа інтересам народу. 22 лютого 1949 року жандармерія арештувала 11 монахів оо. василіян у Пряшеві за "співпрацю з бандерівцями". 13 квітня 1950 року

закрили всі монастирі, церкви. За таким же сценарієм, як і в Радянському Союзі. 28 квітня 1950 року в Пряшеві був організований церковний собор, який оголосив рішення про "самоліквідацію" греко-католицької церкви. У роботі собору взяли участь 32 священники і близько 300 світських осіб. Цей псевдособор одноголосно вирішив, що греко-католики Пряшівщини воз'єднуються з Московським патріархатом. Через місяць празький уряд проголосив, що в межах Чехословаччини греко-католицька церква перестала існувати [4, С.147].

Близько 100 греко-католицьких священників на чолі з єпископом П. Гойдичем було заарештовано. 15 січня 1951 року "народний суд" у Братиславі засудив до пожиттєвого ув'язнення за "шпіонаж на користь іншої держави" єпископа П. Гойдича, який помер у в'язниці 19 липня 1960 року. На базі 239 греко-католицьких та 20 православних приходів були створені Пряшівська та Михайлівська православні єпархії, які були підпорядковані патріарху в Москві [3. С. 49].

Ліквідація адміністративним шляхом греко-католицької церкви стала сильним дезінтегруючим фактором у національному житті українців Словаччини, грубо порушила процес їх національного розвитку, викликала значні протиріччя, які до цих пір неможливо подолати. Наслідком штучного втручання держави в релігійне життя став масовий перехід українців у католицьку церкву, а через неї і до словацької ідентичності. У січні 1968 року новообраний секретар комуністичної партії Чехословаччини О. Дубчек з групою однодумців вирішив реформувати політичну та економічну структуру країни, що дало б можливість створити соціалізм у Чехословаччині "з людським обличчям". Серед позитивних починань став дозвіл на легалізацію греко-католицької церкви. 10 квітня 1968 року в залі засідань римо-католицького духовенства в Кошицях зібрались 133 священники з 172 ще живих греко-католицьких священослужителів. У прийнятій резолюції вимагалось, щоб держава визнала нелегітимним рішення пряшівського собору 28 квітня 1950 року. Вимагалось також реабілітувати церкву та незаконно засуджених священослужителів [5]. Виникло питання: кому повинні належати культові споруди-православним, які володіли ними з 1950 року, чи греко-католикам. Ця проблема була вирішена шляхом плебісциту, в результаті якого абсолютна більшість храмів перейшла до греко-католиків. З 210 храмів тільки 5 залишилось православним».

Але повна релігійна свобода та рівні можливості для всіх конфесій настали тільки після падіння комуністичного режиму. У 90-х роках у Словацькій Республіці греко-католицька церква була повністю реабілітована, до всього церковного майна застосована реституція

Список використаної літератури

1. Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами і М. Болдижар. - Ужгород, 1996. - 150 с.
2. Приходько В.О "Ніжна революція" в Чехословаччині та формування нової внутрішньої та зовнішньої політики країни / В.О. Приходько. —Ужгород. 1999. - 96 с.
3. Магочій П.Р'Русини наСловенску ІР Магочій — Пряшів, 1994. 216 с
4. Панас К. Історія української церкви К.Панас.—Львів, 1992. - 315 с.
5. Kalendář greckokatolikon na rok 1969, 1968 №1, - P.47-49.
6. I ac/av Vasko. Neuničena kronika katolícké cirkve v československu po druhé světové válce.-Praha, 1990—P 51-56
7. Letí R. Postavenie greckokatolíckej cirkvi v Česko-Slovensku v rokoch 1945-1968. Historicku easopts, 44,2.1996. P.268.

This article examines the process of liquidation of the Greek Catholic Church in eastern Slovakia as part of a global plan aimed at the Soviet government approval of its influence in post-war Europe and the world.